

doch ter oorzaak van zijn lezers heeft *Paulus* aldus gehandeld. Maar dan is het ook ongeoorloofd uit het hier besproken verschijnsel een gevolgtrekking te maken ten opzichte van den apostel zelf,

Dat *Paulus* uitmuntend *Grieksch* kende, kan geen verwondering wekken. Een inwoner van *Tarsen*, die niet slechts een handwerk uitoefende, dat hem met allerlei *Grieksche* kooplieden en handelaren in aanraking zal hebben gebracht, doch die ook ongetwijfeld althans eenig hooger onderwijs zal hebben genoten moest *Grieksch* kennen, maar ook dat geeft geen antwoord op vraag, die wij stelden.

Paulus zelf deelt ons een en ander mede, dat ons helpen kan bij het nemen van een beslissing. Hij was een *Farizeër*, een zoon van *Farizeërs*. Van iets dergelijks hoort men in de diaspora anders nooit. Dit partij kiezen in een strijd, dien alleen *Palestina* kende, toont het weder, met hoe nauwe banden *Paulus* aan het joodsche vaderland was verbonden. Niet in *Griekenland*, maar in Jeruzalem voelt hij zich thuis en geen wonder, dat hij daarheen gegaan is om het onderwijs der Rabbijnen te ontvangen. Naast zijn *Grieksch* naam draagt hij een echt *Hebreeuwschen*. Met trots spreekt *Paulus* het uit, dat hij is een *Hebreër* uit de *Hebreë*n, in geen enkel opzicht staat hij achter bij de joden in *Palestina* geboren, alleen hij, die in den vreemde dubbel getrouwd had moeten wezen, overtreft velen van hen in ijver voor de zake Gods. Reeds dit alles wijst er ons op, dat *Paulus* niet kan zijn geweest een *Septuaginta-jood* of *Hellenist*, hij was *Judaïst* in merg en been.

Toch is het een andere zaak, die hier den doorslag moet geven. Wat was *Paulus'* moedertaal? Juist immers de taal sloeg de breedste kloof. *Paulus'* moedertaal was het *Arameesch* en niet het *Grieksch*. In het *Arameesch* toch heeft hij gebeden, nog als christen, ook, naar de geloofwaardige sage, in het uur van zijn sterven. Dit laatste beslist.

En daarom zal onze slotsom moeten luiden: *Hellenist* was *Paulus*, doch alleen in ruimer zin. Maar zoodra ge de tegenstelling maakt: *Hellenisten* of *Judaïsten*, dan is *Paulus'* plaats bij de laatsten. *Paulus* een *Judaïst*, het is niet zonder beteekenis. *Christus* heeft eenmaal uitdrukkelijk uitgesproken, dat de zaligheid uit de joden